

תאריך 24.11.08

מכון שנקר לתיעוד וחקר העיצוב
Shenkar Design Archive & Research Center

מאמרים Articles

שם המאמר:	חופש הביטוי באמצעות גרסה מוגבלת של השתוללות
כותב המאמר:	תמיר ראונר
מושא המאמר:	זאב אנגלמאיר
הנושא:	ספר חדש לזאב אנגלמאיר
תאריך:	5.6.2002
מס קטלוגי:	G-EnZ-Ar-002
מילות מפתח:	מאמר, ספר, קומיקס, איור, אנגלמאיר.
מקור:	עיתון הארץ, מוסף ספרים, ע"מ 18, 5.6.2002
המלצות:	
תקציר:	כותב המאמר מתאר את אנגלמאיר כמציג התרבות הליברלית של חופש המחשבה והביטוי ברכות, ולא באמצעות פריצה מסתכנת של גבולות אסורים. אנגלמאיר מדגים את חופש האמירה האמנותית דרך גרסה מוגבלת של השתוללות. אך להתפרעות שלו יש ערך ואיוריו יכולים לשמש כמבחן להשתייכות התרבותית בישראל. הכוח של אנגלמאיר טמון במודעות לשטות, שהיא מבחינה בין שוטה ומשתטה. מכון שאנו, הקוראים, יודעים שאנגלמאיר מודע לסוג המשחק בו הוא משתף אותנו, אנחנו משתפים פעולה וצוחקים. הכותב מתאר את ספרו החדש של אנגלמאיר, שהוא אוסף רטרוספקטיבי של עבודותיו בעשור האחרון ומפרט חלקים מתוכו. בעבודותיו של אנגלמאיר מתייחס הכותב לשימוש הרב שהוא עושה במשחקי מילים, ונוסף עליהם הציור שלו שהוא מרכיב מהותי באיור ונותן לו את ייחודו האנגלמאירי.

חופש הביטוי באמצעות גרסה מוגבלת של השתוללות

אנגלמאיר

זאב אונלמאיר. הוצאת עם עובד, 112 עמ', 119 שקלים

תמיר ראונר

אנגלמאיר הביא את אנגלמאיר למעמד של מאיר-מחנה. מה אומר המחנה אנגלמאיר? הוא אומר: עידום, מין, ציטוטים ממקורות חזותיים, גיורה, חיתוך ודביקה, משחקי מלים ומשמעויות. אנגלמאיר אהב להיות הילד הרע של האיוור הישראלי. הוא מדבר גסויות, מקלל, מצייר, גורד או מדייק תמר נות עידום. כל זה, אבל לא יותר מזה. אנגלמאיר לא ילד מסוכן ולא אמן איוורד מסוכן. הוא מציג את התרבות הליברלית של חופש המחשבה והביטוי כרסות מסוימת, לא באמצעות פריצה מסתכנת של גבולות אסורים. אנגלמאיר לא מעביר תפילין על רגליו או על דין, הוא לא שם את נפשו בכפו ויוצא לחיות המלחמה על חופש האמירה האמנותית. הוא רק מרגיש את החופש באמצעות גרסה מוגבלת של השתוללות. אבל גם להתפרעות החביבה שלו יש ערך, שמצטבר אצל קורא מסוג מסוים – זה שהומור עם מין איננו בבחינת סיכון להתנהגות המוסרית שלו. וכך, אנגלמאיר יכול לשמש נייטרליות של ממד מסוים בחברה הישראלית. מי שהנוגס, המין, הציר טוט האמנותי והפרפראזה התרבותית של אנגלמאיר מרחיקים, מרתיעים, רוחים, או אף מפחידים אותו, הוא לפעמים מי שאינו רוצה להשתתף במשחק החופשי הזה, אבל לרוב הוא מי שאינו מכיר את כללי המשחק. על כן איוור של אנגלמאיר יכולים לשמש מבחן להשתייכות התרבותית בישראל.

הבדל ראוי: הא עידום כתב העת "ענינים"

הכוח של אנגלמאיר טמון במודעות לשטות, שהיא המבחינה בין שטות למשתמשה. אנחנו, הקוראים, יודעים שזו שטות שמצחיקה אותנו, אנחנו משתפים פעולה עם המשחק הקל הזה, רק מפני שאנחנו משוכנעים שגם אנגלמאיר עצמו מודע היטב לסוג המשחק שבו הוא משתף אותנו.

הספר החדש של זאב אנגלמאיר הוא איסוף רטרוד ספקטיבי של עבודותיו במעט יותר מעשר השנים האחרונות: איורים לסתבות, שערים ומדורים קבועים ב"חירות", "ידיעות אחרונות", "הארץ", "דה הוינו", "העיר", "מוניטין", "משקפים", ושערים רבים של "עכבר העיר". והנה הזדמנות להביע הוקרה לעכבר העיר על כמת האיוור הטובה שהוא מקצה בשערו, בלי הנפיתות של פרויקט השערים המאירים של המגזין "ניירודק", אבל לא פחות חשוב ממנו בסדר גודל האיוור הישראלי. אנגלמאיר הוא איוור קרוא בשערי "עכבר העיר" מפני שיוצרי העכבר, כמו רוב קוראיו בתל אביב, "קוראים" אנגלמאיריות, ומפני שה"עכבר" בכללותו הוא מוצדק המיועד לקוראי אנגלמאיריות.

אנגלמאיר הוא אמן החיבור, או ליתר דיוק: החיבור והחיבור. דוגמה מוצלחת במיוחד בעיני לחיבור האנגלמאירי היא הסיפור המאירי "עלילות כיפה אסר מה" שהתפרסם ב"מוניטין" בזמן מלחמת המפרץ. הכוח של העבודה הזאת נובע מחיבור מילולית-חזותי בין החיים הנורמליים הישנים לבין החיים בצל המלחמה. הוא משתמש בתמונות מספר ילדים מאיר משנות החמישים, שותל מסכות אב"כ על ראשי הילדים, ומצמיד לתמונות טקסט בודדות, שמחקה את הסגנון הישן והתמים של הספר המקורי אבל מצמיד בתוכנו המעודכן: "בן שנתיים הוא רונן ויונק מהמסנן/ גו חרדל יודד עכשיו, מוסיף קצת טעם לחלב/ אי רונן תינוק שובב".

בשער מוצלח לעיתון "העיר" מתוארים היהודי והפלסטינאי אוכלים זה את זה בתנוחה המועתקת

איור: זאב אנגלמאיר

מאיר מפורסם מאת טומי אונגור. אנגלמאיר כבר הגיב בעבר לתלונות על פליגאט, והוא מודה שהעת' קות כאלה משמשות אותו דרך קבע. מה שנותן לגיטימציה לשאלה ממקור אחד היא המודעות של אנגלמאיר לדרך הפעולה שלו, הבחירה הנכונה במקור שהוא שואל ממנו, ובעיקר – כמו במקרה הזה של האיוור החזק של אונגור – ידיעת הקוראים שאנגלמאיר יודע שיוצא את המקור, וידיעתם שהוא יודע שיוצא, ואכן, הגרסה של אנגלמאיר לציון של אינני רד, שנעשה בהקשר של שחורים ולבנים, קולעת להפ' ליא.

השימוש הרב שאנגלמאיר עושה במשחקי מלים עשוי לעורר שאלות בנוגע למידת הנחיצות של הציון, כתוסף למלים היכולות אולי לעבוד גם בלעדי

דיו. השאלה הזאת הינה רלוונטית במיוחד בסוד "השיוחה השבועית", שהציג רודו גבע באמצע שנות השמונים בעיתון "כל העיר". זה היה רצף קומיקס שכלל חשע מסגרות, שככלן צויה אותה רמות של איש וקישוב אל שולחן. למעט הזזה וניחה של יד או ראש, השינוי היחיד ממסגרת למסגרת היה הטקסט. הסוד המרתק עורר בי או את אותה שאלה אולי אפשר בלי הציון, רק עם המלים והתשובה המשכנה עת שנתתי לעצמי היתה, שכולא הציונים לא הייתי טורח לקרוא את המלים. האיש המצויד במסגרות משך את תשומת לבי ואמר לי: "יש פה משהו מעניין לקרוא, ואולי זה גם מצחיק". וייתכן שפרעלת כאן גם החוויה התיאטרלית, המבדילה בין המחזה הכתוב להצגה החיה.

אצל אנגלמאיר הציון הוא לרוב מרכיב מהותי באיוור וגם במקרים שגרמה שהמלים יכולות לבדן, כשמנסים זאת מגלים שהציון הוא מה שהופך את המלים לאנגלמאיריות ומבדיל אותן מחידודי "לצון נופל על לצון".

הנה למשל מלים עירוניות מתוך "הידעת", סוד שבועי שהופיע בעיתון "חירות": "מגול כלא גישא למודעת וטולד להם ציטוק". או: "פרפר אחד נכנס בקר שי תחת ארון לחפש צנצנת ריבה עליה סיפר לו הזוכה בקיצור. הפרפר חזל והזוכה רימה". או מתוך שער "עכבר העיר": "בורהאן שוב לא סירדארתא את החדר" או איוור לגיליון "אוכל העיר" 1997: "מה יעשה מי שאכל וריבה פוסי ושתה המון סאקה" – קקה".

כמוכן, יש מקרים שבהם השטות נשארת שטות, ולא מצליחה לשעשע. לעומת זאת, יש מקרים שאני גלמאיר מצליח להפגין את כושר הדיבור החזותי המפותח שלו, כמו בהופעה הגדולה שנתן בסוד השבועי "מצא את ההבדל", שהתפרסם בעיתון "חדשות". למי שחשב שכוחו של אנגלמאיר איננו אלא בפיו, הוא הוכיח שהוא יכול "לעשות את זה" כמעט בלי אף מלה.